

Thema

Gemeenschap en kerkgang

J.W. van der Jagt

De Here roept ons door het evangelie tot geloof. Geven we aan deze roep gehoor, dan vinden we niet alleen de Here Jezus als onze redder, als zijn volgelingen vinden we ook elkaar. De band die we met Here hebben, staat niet op zichzelf. Hij sticht gemeenschap tussen mensen onderling. De kerk is de gemeenschap van de heiligen. Dat besef wordt niet bevorderd door het klimaat waarin wij leven. Dat is onder meer in de kerkgang te zien. Het roept de vraag op of we vandaag niet eerder met onze tijd meegaan dan dat we door haar worden uitgedaagd om gemeenschap der heiligen te zijn.

Gemeenschap

Haast elke dag horen we over de Europese Gemeenschap en ooit was er de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal. In zo'n gemeenschap gaat het heel anders toe dan wanneer we spreken over de gemeenschap van man en vrouw, als aanduiding van het liefdesverkeer tussen hen beiden. Gemeenschap is er in allerlei soort en vorm. Toch kunnen we het allemaal gemeenschap noemen, omdat er (met Van Dales woordenboek gezegd) sprake is van 'het gemeenschappelijk hebben' van iets. Daarom bestaat er een 'betrekking', er is 'omgang', 'contact', 'persoonlijke verbondenheid' en 'innerlijke verhouding'. Allemaal woorden die in verschillende gradaties iets zeggen over de aard en de intensiteit van de gemeenschap. Het verschil tussen politieke gemeenschap en de gemeenschap van de liefde voelt iedereen aan. Maar wat voor gemeenschap je ook voor ogen hebt, er zal altijd sprake zijn van betrokkenheid op elkaar. Afhankelijk van wat je gemeenschappelijk hebt, ben je met elkaar verbonden en ga je met elkaar om.

Deze dingen stonden ook Zacharias Ursinus voor ogen toen hij in de Heidelbergse Catechismus uitlegde wat de gemeenschap der heiligen is. Hij heeft er een toelichting bij gegeven die in het zgn. *Schatboek* is bewaard. Daar lezen we: 'Een gemeenschap is een onderlinge betrekking tussen twee of meerdere personen, die één zaak of bezit gemeen hebben. De grond voor deze gemeenschap is de zaak, die aan allen gemeen is.' U ziet, tussen Van Dale en Ursinus is geen verschil. Bij de gemeenschap der heiligen wil dit zeggen dat deze bestaat in 'het gemeenschappelijke bezit van Christus en van al zijn weldaden, en een gebruikmaking van de gaven, die ieder lidmaat der kerk gegeven zijn, tot welstand en zaligheid van het gehele lichaam, n.l. van de gemeente'.

Ursinus onderscheidt daarbij in de eerste plaats 'de vereniging of samenvoeging van de ganse gemeente als het lichaam, met Christus als het Hoofd, door de Heilige Geest, die én in het Hoofd én in de leden woont en de leden aan het Hoofd gelijkvormig maakt'. Vervolgens gaat het om 'de vereniging van alle leden van Christus onderling, daar dezelfde Geest van Christus in allen woont'. In de derde plaats gaat het om 'de gemeenschap of genieting van die weldaden mét Christus. Want in alle heiligen is die verzoening met God, die verlossing, rechtvaardigmaking, heiliging, leven en zaligheid, en alle andere weldaden ter zaligheid nodig, door en om Christus.' Ten slotte wijst hij op de verdeling van de geestelijke gaven die gegeven worden tot zaligheid van het hele lichaam. In deze vier facetten laat Ursinus de diamant schitteren die gemeenschap der heiligen heet.

Zonder moeite herkennen we dit onderwijs in antwoord 55 dat zegt dat de gemeenschap der heiligen wil zeggen 'dat de gelovigen allen samen en ieder persoonlijk als leden gemeenschap

hebben met de Here Christus en deel hebben aan al zijn schatten en gaven', en vervolgens 'dat ieder verplicht is zijn gaven tot nut en heil van de andere leden gewillig en met vreugde te gebruiken'.

We kunnen bij deze omschrijving en de toelichting van de auteur een vijftal waarnemingen doen.

In de eerste plaats zien we de onschatbare waarde van de gemeenschap met Christus. Onze redding is er alleen door en om Christus en daarom ook mét Christus. Alleen in gemeenschap met Hem deel je in zijn schatten. Zoals de apostel zegt dat wij door het geloof met Christus gestorven zijn en opgewekt, en dat we met Hem een plaats ontvangen hebben in de hemel (Rom. 6; Ef. 2:5). Gemeenschap der heiligen wil zeggen dat er buiten Christus geen redding is.

In de tweede plaats signaleren we dat het 'allen samen' vóór het 'ieder persoonlijk' gaat. De gezamenlijke gemeenschap met Christus gaat kennelijk vóór de persoonlijke verbondenheid met Hem. De kerk was er al voordat wij tot haar gingen behoren. Zo is de gang van het evangelie. 'Wat wij gezien en gehoord hebben, verkondigen wij ook aan u, opdat ook u met ons verbonden bent. En verbonden zijn met ons is verbonden zijn met de Vader en met de Zoon', schrijft Johannes in 1 Johannes 1:3. Hij noemt het verbonden zijn met de Vader en de Zoon het laatst, maar duidelijk is dat hij met hen verbonden was voordat zijn lezers de Vader en de Zoon leerden kennen. Gemeenschap met God en met Christus kan niet zonder de kerk. Buiten Christus is geen redding. Daarom is die er ook niet buiten de kerk.

Verder zien we dat de gemeenschap met Christus veel dieper gaat dan het uiterlijk en formeel tot zijn gemeente behoren. Al gaat de gemeenschap vóór de individuele gelovige, het is noodzakelijk om als lid aan Christus verbonden te zijn. Zonder geloof bestaat die gemeenschap niet. Gemeenschap der heiligen wil zeggen dat je niet alleen 'in de kerk' bent, maar dat je ook 'ván de kerk' bent, doordat je met Christus leeft.

In de vierde plaats is het evident dat gemeenschap der heiligen een roeping inhoudt. Een lid van Christus is verplicht om zijn gaven voor de andere leden, voor de opbouw van de gemeente te gebruiken. Niet met tegenzin, maar met vreugde. Leden van Christus worden innerlijk aangedreven om elkaar te dienen. Opvallend is daarbij de richting waarin Christus ons leert kijken. Zijn we zelf nog wel eens geneigd om naar onszelf te kijken en te vragen wat anderen doen voor ons of wat wij 'aan de kerk hebben', Christus leert ons liefde die niet zichzelf zoekt, maar bereid is om te dienen.

Ten slotte zien we in deze gemeenschap der heiligen het werk van de Heilige Geest. Antwoord 55 noemt Hem niet, maar voor Ursinus is Hij het die deze gemeenschap scheidt. Hij woont zowel in het hoofd als in de leden. Hij is het ook die in alle leden woont. De gaven die zij ontvangen, worden door de Geest toegedeeld. In zijn zgn. *Grote Catechismus* zegt Ursinus dat met zoveel woorden wel. 'Wat is de grond van deze gemeenschap der heiligen in Christus?', is vraag 117. Het antwoord luidt: 'De Heilige Geest, die in Christus woont, Dezelfde die ook in alle heiligen woont, is de verborgen en onverbreekbare band, die hen aan Christus verbindt, en het leven en de eeuwige gerechtigheid in hen werkt, gelijkvormig aan die (gerechtigheid) welke in Christus is; zodat zij met Christus tot één lichaam gemaakt, van Hem, zoals de leden van het hoofd en de ranken van de wijnstok, afhangen, en het leven en de zegen ontvangen, en door dezelfde Geest onder elkander zo nauw mogelijk samen verbonden zijn.'

Verzet

Van Ursinus leren we dat de Heilige Geest, die de gemeenschap der heiligen sticht, zich ertegen verzet wanneer wij de verbondenheid met Christus en van zijn volgelingen losmaken van elkaar. Vaak genoeg heeft men dat geprobeerd en het klimaat dat wij vandaag inademen, geeft dergelijke pogingen de wind mee. De mens van nu voelt zich niet zo thuis in vaste en georganiseerde verbanden. Men beweegt zich liever in een beweging dan in een instituut. Contacten zijn veelal los-vast en kunnen voortdurend wisselen. Netwerken scoort hoog. Daarbij kun je in- en uitstappen, al naar gelang je past. Je houdt allerlei opties open zodat het je geen schuldgevoel geeft als je een verplichting niet bent nagekomen. Vaste afspraken worden als hinderlijk ervaren. Leg niet te veel vast, dan kunnen de dingen telkens anders gedaan worden, want morgen kan ik het wel weer anders zien dan vandaag. Van de kerk en haar activiteiten maak je gebruik voor zover het jou past. Je verandert gemakkelijk van kerk. Of waarom zou je eigenlijk veranderen, je kunt toch wel afhankelijk van je behoefte wisselend kerken? In deze sfeer is er ook weinig aandacht voor zaken die kerken gescheiden houden. Daar heb je niet zoveel mee. Je voelt je ook niet aangesproken door wat de kerken daar zelf over hebben uitgesproken. Kortom, men voelt zich veelal niet met anderen verbonden. Als het klimaat waarin wij leven hierdoor wordt bepaald, is het niet vreemd om de volgende zaken waar te nemen.

- men stelt dat je de kerk niet nodig hebt om in God te geloven;
- het geloof wordt positiever gezien dan een decennium terug, maar de kerk als instituut heeft haar tijd gehad;
- men heeft weinig op met ambt, organisatie en formeel kerklidmaatschap;
- het maakt voor velen niet uit bij welke kerk je hoort, als je maar in de Here gelooft;
- in die lijn moet evangelisatiearbeid Christus verkondigen en niet over de kerk spreken;
- spreken over de ware kerk en de norm voor het kerk-zijn vinden velen uit de tijd;
- er is een vrijblijvende opstelling tegenover kerkelijke activiteiten;
- verandering van kerk is aan de orde van de dag;
- kerkbezoek wordt afgestemd op eigen behoefte en loopt terug;
- de eigen behoefte stimuleert het shoppend kerkbezoek;
- kerkelijke besluiten moeten zo opgerekt worden, dat we toch kunnen doen wat we zelf willen;
- zo is er meer.

Over elk van deze zaken is veel te zeggen. Maar het is duidelijk dat ze het stuk voor stuk goed doen wanneer ‘onverbondenheid’ de levenshouding van mensen typeert. Onze eindredacteur noemde in zijn Kroniek van mei dit als één van de zorgen over het kerk-zijn anno 2007.

Natuurlijk doe je met één term een cultureel en kerkelijk klimaat geen recht. Dat neemt niet weg dat deze typering precies het tegendeel uitdrukt van wat de Heilige Geest met de gemeenschap der heiligen beoogt: *verbondenheid* met Christus en met elkaar.

Ik noem beide relaties: de verbondenheid met Christus en met de medeleden. Op het eerste gezicht lijkt het in de voorbeelden om de verhouding met onze medeleden te gaan, alsof de verbondenheid met Christus daarbuiten staat. Maar de zorg kon wel eens dieper moeten gaan.

Als onverbondenheid ons typeert in onze relaties, waarom zou het geloof in Christus daarbuiten staan? We hebben immers door het geloof een *relatie* met Hem. Bovendien weten we van Johannes dat het onmogelijk is om God, die we niet gezien hebben, lief te hebben, wanneer we onze broeders en zusters die we wel zien, niet liefhebben (1 Joh. 4). Daarmee wijst de apostel, geheel zoals de gemeenschap der heiligen bedoelt, op de onverbreekelijke samenhang tussen onze verhouding met de Here en die met elkaar. Wanneer de Here ons binnen die samenhang wil laten delen in zijn heil, moeten wij er maar niet van uitgaan dat onze liefde voor de Here ongeschonden blijft wanneer we ‘onverbonden’ met onze broeders

en zusters zijn. Wat Johannes zegt, moet veeleer reden zijn om onszelf te beproeven wat dit aangaat.

De Heilige Geest verzet zich tegen deze onverbondenheid. Hij laat in de gemeenschap der heiligen zien dat we door Christus daarvan worden verlost. Worden we door onze tijd vol 'onverbonden' mensen dan niet uitgedaagd om de zegen van die gemeenschap te laten zien, in plaats dat we ons laten aansteken door de sfeer waarin we vandaag leven?

Daarbij staat de eredienst centraal.

Eredienst

Het bezoek van de eredienst staat onder druk. Men kerkt elders in plaats van in eigen gemeente. Dat kan een zusterkerk zijn, maar net zo goed is het een kerkdienst van een andere christelijke signatuur. De middagdienst raakt her en der steeds leger. Je hoort ook dat men de ochtenddienst verzuimt. Waarom 's morgens al naar de kerk als het 's middags of 's avonds ook nog kan? De tendens is er al geruime tijd en zet zich steeds verder door.

Voor het bezoek van de eredienst werd vaak verwezen naar de aansporing uit Hebreeën 10:25 om de eigen bijeenkomsten niet te verzuimen. Maar vandaag laten we ons niet zo gemakkelijk vangen door dat Woord van God. Immers, als je shopt, bezoek je toch wel een zusterkerk of een andere christelijke eredienst? Die mogelijkheid had de schrijver van Hebreeën 10 nog niet in beeld. In zijn tijd was er ook geen tweede eredienst en nergens zegt de Bijbel dat je twee keer naar de kerk moet gaan. Wat maakt het dan uit als je uitslaapt en voor de middagdienst kiest? Trouwens, gaat het in Hebreeën 10 wel om de eredienst? Er zijn toch ook andere samenkomsten. Als men die bezoekt, moet je over de kerkdienst niet moeilijk doen. Dat moet kunnen zonder dat men zich om het verzuimen van de kerkdienst schuldig voelt. Met dergelijke overwegingen kunnen we de aansporing van Hebreeën 10 omzeilen. Dat is duidelijk. Maar ook is duidelijk hoe mager deze redeneringen zijn.

Kan het Woord van God ons alleen overtuigen als er een strikte overeenkomst is tussen wat wij meemaken en waar de bijbelschrijver aan dacht? Heeft Hebreeën 10 ons alleen iets te zeggen wanneer klip en klaar is dat hij de eredienst bedoelt? Zijn we alleen te bewegen om twee keer naar de kerk te gaan wanneer de Bijbel die verplichting met zoveel woorden bevat? De omtrekkende bewegingen waarmee we ons aan Hebreeën 10 onttrekken, zijn nogal biblicistisch van aard. Zo maken we ons te gemakkelijk van Gods woorden af, ook al omdat deze manier van bijbellezen weinig oog heeft voor het verband waarin de dingen staan.

De aansporing in vers 25 staat niet op zichzelf. Tot drie keer toe lezen we 'laten we ...' en dan volgt een aantal activiteiten die we als kinderen van God moeten doen. In vers 22 is het: 'laten we God dan naderen met een oprecht hart.' In vers 23 lezen we: 'laten we zonder wankelen datgene blijven belijden waarop wij hopen.' En dan in vers 24: 'laten we opmerkzaam zijn en elkaar ertoe aansporen elkaar lief te hebben en goed te doen en in plaats van weg te blijven van onze samenkomsten, zoals sommigen doen, elkaar juist bemoedigen.' Drie aansporingen volgen elkaar op. Zij staan natuurlijk niet los van elkaar. Ze vormen een eenheid: naderen tot God, blijven belijden wat je hoopt, en opmerkzaam zijn en elkaar aansporen: het staat met elkaar in verband. De relatie tot God en het omgaan met elkaar horen bijeen. Dat kan gezegd worden over de onderlinge relatie van dit trio.

Deze drie aansporingen staan ook sámen in een groter verband. We lezen in vers 22: 'laten we God dan naderen ...' Het woordje 'dan' geeft aan dat hier een gevolgtrekking gemaakt wordt uit wat daarvoor te lezen is. We lezen daar over het werk van Christus, onze grote Hogepriester. Dankzij het bloed dat Hij gestort heeft, kunnen wij zonder schroom het

heiligdom binnengaan. Hij heeft voor ons een weg gebaad. De weg is aangelegd. Dan ligt het voor de hand om deze weg nu ook te gebruiken. Vandaar de eerste aansporing om dat nu ook te doen, met een rein hart, een zuiver geweten en een schoon lichaam - allemaal te danken aan het offer van Christus. De drie aansporingen, die onderling bijeenhoren, zijn samen in het werk van Christus gefundeerd. Zijn hogepriesterlijke offer brengt ons bij God, noopt ons om bij onze belijdenis te volharden en leert ons om acht te geven op elkaar.

Kijken we dan naar de aansporing waar het over de bijeenkomsten gaat, dan valt het op dat we opmerkzaam moeten zijn 'op elkaar'. Dat staat er eigenlijk. De NBV geeft het zo niet weer, evengoed is het duidelijk dat het opmerkzaam zijn nodig is om te kunnen doen wat er volgt: 'en elkaar aansporen' om lief te hebben, en elkáár bemoedigen. Dat behoort tot de dienst waartoe de Heilige Geest ons in de gemeenschap der heiligen verplicht. Als we in vers 19 beginnen met de Here Jezus en de weg gebruiken die Hij heeft aangelegd, komen we in vers 24 en 25 ook elkaar tegen. De Here Jezus volg je niet in je eentje, maar in zijn gemeente. Je gaat samen op de weg die Hij baande. Samen blijf je bij de belijdenis van wat we - wat zegt alleen al het herhaalde meervoud 'we' hier veel! - hopen. We leven niet onverbonden, maar in gemeenschap met Christus en met elkaar.

Het is in *dit* verband dat de samenkomsten worden genoemd als een gebeuren dat we niet moeten verzuimen. Kennelijk kwam dat onder de geadresseerden voor. We weten niet wat voor reden men had om niet met de broeders en zusters samen te komen. Daar lezen we niets over. Voor zichzelf zal men die reden doorslaggevend gevonden hebben. Maar de vraag is wel hoe steekhoudend onze redenen zijn, nu de samenkomst in het teken van de gemeenschap staat. Daar is de plaats om met opmerkzame ogen elkaar te zien, daar is de onderlinge aansporing om lief te hebben en goed te doen. Daar wordt de bemoediging gegeven. Het gaat in dat alles niet maar om persoonlijke stichting, al naar dat wij behoefte hebben of voelen. Alles is erop gericht om samen te naderen tot God. Hebben we onze gaven niet gekregen om vol vreugde elkaar te dienen? De samenkomst van de gemeente wordt in het hart van de gemeenschap der heiligen geplaatst. En natuurlijk! Immers, hoe zullen we opmerkzaam kunnen zijn als we elkaar zo nu en dan nog in de kerk zien? Hoe kunnen we elkaar aansporen als we niet meer zitten onder dezelfde evangelieverkondiging? Welke bemoediging gaat er van ons uit als we elkaar niet meer treffen in het hart van de gemeenschap der heiligen?

Tijdsdruk

Er is nog een opmerking te maken. Daarmee sluiten we af. De aansporingen in Hebreeën 10 staan onder tijdsdruk. We moeten elkaar bemoedigen, 'des te meer naarmate u de dag van zijn komst ziet naderen'. Hoe dichterbij de komst van Christus, hoe dringender het is om op elkaar acht te geven, elkaar aan te sporen en te bemoedigen. Hoe verder de tijd gaat, hoe meer we dat als kinderen van God nodig hebben. We zullen dit moeten zien in relatie met het lijden en de beproevingen van de gemeente, zoals daar in het vervolg (vs. 26-39) ook over wordt gesproken. Wat een zegen is het om onder zulke omstandigheden niet alleen te staan, maar te leven in de gemeenschap van Gods volk!

Wij leven nog dichterbij de rook van Christus' komst. Wij beleven de druk van onze tijd. Die is wel anders, maar toch niet lichter dan zoals de eerste lezers beleefden. Staat het dan niet in schril contrast met het 'des te meer', wanneer in onze tijd het kerkbezoek afkalft en door onverbondenheid de kerkgang wordt losgemaakt uit de samenhang van de gemeenschap met Christus en de gemeenschap met elkaar? Onze tijd zou voor ons nog meer een uitdaging moeten zijn om onze kerkgang te zien in het licht van de gemeenschap der heiligen. Een uitdaging om met je broeders en zusters naar de kerk te gaan.